

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПОТОКІВ ТА ВИТРАТ НА ІННОВАЦІЇ

Досліджено регіональні особливості формування інвестиційних потоків та витрат на інновації. Запропоновано заходи щодо взаємозв'язку елементів функціонального забезпечення стадій розвитку інноваційного процесу.

Исследовано региональные особенности формирования инвестиционных потоков и расходов на инновации. Предложено меры, обеспечивающие взаимосвязь элементов функционального обеспечения стадий развития инновационного процесса.

The regional peculiarities of investment flows and innovations expenses formation are investigated. New approaches to setting up the connection between basic elements of functional provision for main stages of innovation process development are proposed.

Ключові слова: інвестиційні потоки, інноваційний процес, регіональна інноваційна політика.

Механізм створення та розповсюдження інновацій має суттєві регіональні особливості та передбачає здійснення структурних зрушень у господарському комплексі регіонів на основі запровадження інвестиційно-інноваційної моделі з урахуванням особливостей потенціалу кожного з них та поглиблення економічної інтеграції регіонів на основі максимально ефективного використання їх конкурентних переваг. Пошук шляхів підвищення інвестиційної привабливості регіонів, поліпшення умов запровадження передових інноваційних технологій передбачає використання наукових розробок, створення середньо- та довгострокових програм інтеграції у світову економіку, забезпечення зовнішньоекономічної безпеки територій [1, с.14].

Важливе значення для виявлення регіональних особливостей формування інвестиційних потоків та витрат на інновації має їх класифікація, що була проведена такими вченими, як К.Вексель, М.Кондратьєв, С.Кузнець, Г.Менш, В.Полтерович, А.Пігу, А.Пригожин, П.Сорокін, Й.Шумпетер, Ю.Яковець, які виділяли працезберігаючі, капіталозберігаючі, технологічні, раціоналізаторські інновації, спектральні інновації, субституційні інновації, екологічні, економічні, епохальні інновації, мікроінновації, антиінновації та ін.

Й.Шумпетер розрізняв базисні та вторинні інновації [2], його послідовник Г. Менш за рівнем новизни розділив технологічні інновації на базисні, поліпшуючі і псевдоінновації [3]. В.Полтерович запропонував ділення технологічних нововведень на імітації, що повторюють зроблені в інших країнах нововведення, і власне інновації, здійснювані вперше в світі [4]. Отже, базисні технологічні інновації спрямовані на освоєння нових поколінь техніки і технологій, технологічних укладів; поліпшуючі інновації сприяють поширенню і диференціації цих поколінь і укладів з

врахуванням специфічних вимог різних сфер їх вживання; псевдоінновації служать для продовження терміну життя застарілих поколінь техніки і технологій, коли їх потенціал в основному вже вичерпаний. С.Кузнець ввів поняття епохальних інновацій, в основу яких заклав поняття людських знань, що є джерелом довгострокового економічного зростання [5].

А.Пригожин диференціює інновації за інноваційним потенціалом на радикальні, комбінаторні та інновації, що модифікують, а також пропонує такі типи нововведень: економічні та організаційно-управлінські, матеріально-технічні, соціальні, правові та педагогічні. Він обґрунтовує групування інновацій за критерієм «механізм здійснення» - одиничні, дифузійні, завершені, незавершені, успішні та неуспішні, і за критерієм «ефективність» - ефективність виробництва та управління, покращення умов праці [6].

Природно, що науковий інтерес до цієї проблематики в українській економічній науці зростає, з'являються фундаментальні дослідження щодо аналізу різних аспектів розвитку інноваційного процесу. Заслужують на увагу дослідження у цій сфері таких українських економістів, як: Л.Антонюк, О.Бондаренко, О.Василенко, Є.Галушко, В.Геєць, В.Громе, І.Джаїн, В.Дорофійенко, А.Єпіфанов, С.Ілляшенко, М.Ільїн, А.Костенко, Є.Лапін, Л.Мельник, А.Поручник та інші.

Разом з тим, у зв'язку із зростаючою відкритістю національної економіки, посилюється міжкраїнова конкуренція регіональних структур. При цьому точніше визначити міру участі регіонів у підвищенні ефективності функціонування національного господарства можна за допомогою оцінки регіональних особливостей формування інвестиційних потоків за рахунок зростаючого тиску з боку впливу інновацій.

Метою статті є аналіз регіональних особливостей формування інвестиційних потоків та витрат на інновації, виявлення взаємозв'язку елементів функціонального забезпечення стадій розвитку інноваційного процесу.

Темп та характер інновацій у часі обумовлює стратегію зміцнення ресурсного потенціалу регіонів та підвищення їх конкурентоспроможності за такими базовими принципами, як: заміщення капіталів, надлишок та конкуренція, ініціація нових ринків, принцип різноманітності ринків.

Заміщення капіталів відбувається на кожній стадії розвитку інноваційного процесу, що ґрунтується на взаємозв'язку інноваційної, інвестиційної та фінансової сфер господарської діяльності (табл. 1).

Характеристика взаємозв'язку елементів функціонального забезпечення стадій розвитку інноваційного процесу

Сфери функціонального забезпечення розвитку інноваційного процесу	Стадії інноваційного циклу			
	Становлення	Розвиток	Зрілість	Спад
1	2	3	4	5
Інноваційна	Пошук науково-технологічних інноваційних рішень, захист інтелектуальної власності, утворення і розвиток мережі інноваційних структур.	Розробка і розвиток науково-технічних рішень, впровадження наукових досліджень.	Розробка псевдоінновацій – продуктів, інноваційних процесів, передача технологій.	Пошук науково-технічних рішень для заміни застарілих процесів, придбання ліцензій та патентів.
Інвестиційна	Визначення напрямів початкового вкладу коштів, інвестиційні пільги за утворення нових робочих місць та освоєння пріоритетних напрямків діяльності.	Визначення напрямків виробничого інвестування, формування сприятливого інвестиційного клімату.	Довгострокові інвестиції у галузі високих технологій, науковий та освітній потенціал.	Визначення напрямків та вкладів у переорієнтацію підприємницької діяльності, розширення мережі технопаркових структур.
Фінансова	Стартове фінансування регіональних інноваційних кластерів, отримання дотацій через інкубаторні програми, технополіси, спрощений режим оподаткування в межах певних територій.	Фінансування на стадії освоєння та розширення охоплення ринку, формування складу власників, вихід на фінансові ринки зростання.	Фінансування розвитку виробничих потужностей, доступ до кредитних ресурсів, комерціалізація науково-технічних ідей.	Фінансування згортання застарілого виробництва, науково-технічний аудит, проведення спільних науково-прикладних розробок та кооперації наукового, промислового та фінансового секторів.

Нарешті, в світовому господарстві сталими тенденціями економічного розвитку є збільшення часток споживчого сектора, інвестиційно-інноваційного, а також відносно скорочення енергосировинного та інфраструктурного секторів. Отже, на споживчий сектор у розвинених країнах припадає до 50 % ВВП, інвестиційно-інноваційний сектор до 20%, передусім за рахунок вдвічі більшої частки машинобудування, енергосировинний сектор до 7 %, сектор інфраструктури до 30% [7, с.71].

В Україні в структурі реального сектора на споживчий припадає 19,7%, інвестиційно-інноваційний — 18,2%, енергосировинний — 23,8%, інфраструктурний — 19,7% (наведені пропорції відображають внутрішні

міжгалузеві зв'язки без врахування сфери послуг). Відставання України полягає в надто низьких частках споживчого сектора та сектора інфраструктури, надто великій частці енергосировинного сектора. На відміну від західних держав, де помітна тенденція до зниження рівня національних заощаджень, валові заощадження в Україні становлять не менше 25% ВВП, чисті 14-15% ВВП, що є великим, але ще немобілізованим ресурсом розвитку. Проте найбільші проблеми складаються в інвестиційно-інноваційному секторі, де відсутній ефективний механізм конвертації заощаджень в інвестиції, актуальним залишається перехід від факторної до інвестиційної моделі з наступним розширенням інноваційних факторів розвитку. Саме тому структурна політика в державі має виконувати активну функцію щодо перебудови регіональних відтворювальних пропорцій в національній економіці, оптимізації співвідношення різних її секторів споживчого, інноваційного, енергосировинного та інфраструктурного.

За останнє десятиліття у країнах ОЕСР частка високих технологій у виробленій продукції і експорті виросла вдвічі і досягла 20-25%. Такі сектори, як освіта, комунікації та інформація розвивалися ще швидше. За підрахунками експертів, у цих країнах уже більше 50% ВВП генерується в галузях, що засновані на знаннях.

В європейських країнах ті сфери знань та технологій, які ще нещодавно вважалися стратегічними, - авіація, енергетика, озброєння, - поступилися місцем інформатиці, медицині, біотехнології, а також новим напрямом НДДКР на межі традиційних галузей. Найновішим пріоритетом стали програми в галузі нанотехнологій.

Японія на підставі своїх національних особливостей пріоритетним ставить такі напрями науково-технічних досліджень: розкриття причин хвороб, створення нових медичних препаратів, методів профілактики на основі генної інформації, розробку комп'ютера з функціями штучного інтелекту, розкриття секретів духовного світу людини, практичну реалізацію ідеї репродуктивного лікування, нанотехнології, побутове застосування роботів, інформаційні технології, розпізнавання мови людини комп'ютером, прогнозування погоди в глобальних масштабах та керування кліматом, космічні дослідження тощо [8].

Отже, провідні позиції в економіках розвинених країн займає третинний сектор, а в його розрізі визначальними стають ті сфери діяльності, які мають безпосереднє відношення до науки та генерування, обробки та використання знань. В основі високого динамізму третинного сектора господарства лежить базова закономірність розвитку суспільства – зростання потреб по мірі прогресу продуктивних сил, ускладнення економіки, підвищення рівня життя, освіти та культури населення, і відповідно стійке розширення споживчого та виробничого попиту на

послуги, а також соціальних запитів населення [9, с.77].

Стосовно виробництва товарів і послуг для ринку в умовах конкуренції найважливіші інновації, що володіють найбільшою мірою перетворювальними, організаційними, соціально-споживчими функціями, а також ті, які в разі послідовної трансформації в процесі відтворення здатні ці функції придбати або підсилити.

Формування інвестиційних потоків та витрат на інновації передбачає одночасне зростання різноманітних ринків, що забезпечується у випадку, коли є надлишки. Надлишок наукових відкриттів та ідей ініціюється як здатність суб'єкта господарювання використовувати інноваційний потенціал, незалежно від того, чи будуть інновації колись доведені виробництва та споживача. Незалежно від цього відбувається стимулювання утворення різних компаній–розробників за рахунок будівництва центрів колективного використання наукового обладнання, технопарків, особливих податкових зон, пільг та дотацій. Одночасно з цим повинен утворюватися надлишок фінансових інститутів, що задіяні в інноваційній економіці, щоб інвестори конкурували між собою фінансово-кредитне забезпечення інноваційного оновлення структури виробництва.

При цьому необхідно розуміти, що головна відмінність інновації від наукової або технічної розробки полягає в тому, що інновація є «економізованою» розробкою. У ній вже має бути відображена та чи інша робота індивідів і суспільства по зіставленню витрат з корисністю при освоєнні результатів творчої діяльності у виробництві [10]. З цієї точки зору інновація - це результат такої особливої інтелектуальної творчої праці, яка спочатку націлена на здобуття продукту, товару з незвичайними, нетрадиційними функціями і властивостями.

Інноваційна економіка побудована так, що неіснуючі розробки або ідеї, більшість з яких не мають самі по собі практичного значення, вже зараз формують основу нових ринків інноваційних товарів. Саме тому формування інвестиційних потоків та витрат на інновації передбачає надлишок кількості агентів на кожній стадії інноваційного процесу: надлишок знань, ідей, розробок, патентів, компаній, підприємців, інфраструктур. Це залучає різноманітні наукові колективи, що конкурують між собою за отримання фінансування найрізноманітніших досліджень та розробок [11]. Завдання цього етапу – отримати надлишок інноваційних ідей, хоча більшість з них не будуть успішні, але це дасть змогу створити умови для заміщення капіталів. Патенти та винаходи купуються приватними фірмами, акції яких купують інвестори в надії на отримання надприбутку.

Коли розробки досягають наступного рівня, інноваційні компанії набувають інтересу для більших корпорацій, інноваційних та венчурних фондів і інших організацій. Отже, ще до етапу доведення майбутніх

розробок до експериментальних зразків починають залучатися іноземні інвестори, виробничі компанії, що купують розробки, які дозволять упровадити технологічні нововведення. Наприкінці процесу йде заміщення капіталу кінцевим споживачем виробів, які містять найрізноманітніші розробки. Таким чином, заміщення капіталів відбувається на декількох регіональних ринках одночасно на основі досягнення продуктивної зайнятості населення, розвитку соціальної інфраструктури, адекватної парадигмі конвергентного регіонального розвитку [12, с.47].

Втім, для стимулювання процесу формування інвестиційних потоків та підвищення ефективності витрат на інновації необхідно створити державну інноваційну інфраструктуру, яка мала би визначати:

- 1) незалежну експертизу проектів досліджень, напрямків досліджень, а також наукових та інженерних колективів;
- 2) законодавство, що регулюватиме відносини у сфері мережі регіональної інноваційної інфраструктури;
- 3) обсяг інноваційних послуг на регіональному та світовому ринках;
- 4) форсайт-центри, що дозволить зменшити ризики впровадження нових продуктів і координувати інфраструктурне забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів інноваційного підприємництва;
- 5) центри комерціалізації технологій та розробок, що забезпечить швидкий зріст високих технологій та пов'язаних з цією діяльністю малих підприємств, фірм, підприємців.

Для реалізації регіональної інноваційної політики необхідне формування та цілісне поєднання інноваційної, інвестиційної та фінансової політики для оптимізації умов ендогенного регіонального розвитку. Проте в системі державного управління необхідні інструменти оцінки інноваційної мотивації регіональних структурних зрушень. Державне сприяння підвищенню інвестиційної привабливості регіонів має враховувати специфіку міжрегіональної інтеграції, а саме асиметричність інвестиційних потоків та витрат на інновації. Зазначене зумовлює необхідність якісної оцінки обсягів та масштабів витрат на інновації за показниками використання інтелектуальних ресурсів на кожній стадії інноваційного циклу.

Список використаних джерел:

1. Яремко Л. Глобалізація прикордонних регіонів / Л.Яремко // Економіст. – 2009. - № 9. – С. 12 – 14.
2. Шумпетер Й. Теория экономического развития: (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер: перевод с нем. В.Автономова и др. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
3. Mensch G. Statement in Technology: Innovations Overcome the Depression / G. Mensch. - Cambridge, 1979. VI. 234 p.
4. Полтерович В. Проблема формирования национальной инновационной системы / В.Полтерович // Экономика и математические методы. – 2009. - № 2. – С. 3 – 18.
5. Кузнец С. Современный экономический рост: результаты исследований и размышлений. Нобелевская лекция / С.Кузнец // Нобелевские лауреаты по экономике:

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

вигляд из России; под. ред. Ю.Яковца. - СПб.:Гуманистка, 2003.

6. Пригожин А. Нововведения: стимулы и препятствия (Социальные проблемы инноватики) / А. Пригожин. – М.: Политиздат, 1989. – 270 с.

7. Кваснюк Б. Суперечності глобалізації та їх вплив на розвиток реального сектору економіки / Б.Кваснюк // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): Науковий журнал. – 2008. – Вип. 1-2. – С. 68 – 74.

8. Рудько-Силиванов В. Становление и развитие банковской системы Японии / В. Рудько-Силиванов, Н. Зубрилова // Деньги и кредит. – 2010. - № 2. – С. 31 – 41.

9. Кривак А. Секторіальні пріоритети національних економік в умовах глобалізації / А. Кривак // Формування ринкових відносин в Україні. 2008.- № 2(93). -- С. 75 – 78.

10. Иванов О. Инновации как фактор экономического роста региональных хозяйственных систем / О. Иванов // Вестник Красноярского государственного университета. – 2005. - № 6. – С. 44 – 47.

11. Бідак В. Міграційні ризики трудоворесурсного забезпечення регіонального ринку інтелектуальної праці / В. Бідак // Україна: аспекти праці. – 2010. - № 2. – С. 35 - 40.

12. Строянська І. Бюджетна політика в умовах формування моделі конвергентного регіонального розвитку / І. Строянська // Економіка України. – 2010. - № 3. – С. 43 – 52.